

Рецензія

на дисертацію Матвєєвої Олени Володимирівни «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС», представлену на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 01Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Сучасна система інклюзивної освіти в Україні зазнає суттєвих змін, пов'язаних із впровадженням європейських стандартів, розширенням спектра послуг для дітей з особливими освітніми потребами та необхідністю забезпечення ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Особливої уваги в цьому контексті потребують діти з розладами аутистичного спектра (РАС), чисельність яких невідомо зростає, що зумовлює потребу в якісній підтримці як самих дітей, так і їхніх батьків.

Дисертаційне дослідження Матвєєвої Олени Володимирівни «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС», присвячене педагогічним засадам надання професійної допомоги батькам дітей з РАС в умовах інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), є актуальним, своєчасним і важливим для сучасної української освітньої практики. В умовах зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з РАС, питання ефективної взаємодії між фахівцями ІРЦ та батьками набуває особливого значення.

Актуальність теми обумовлена не лише статистичним зростанням діагностованих випадків РАС, але й потребою в удосконаленні професійної підтримки батьків, які нерідко відчують брак необхідних знань, психологічної стабільності та освітнього ресурсу для ефективної взаємодії з дитиною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано протягом 2021-2024 рр. у відділі інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М.Ярмаченка НАПН України у рамках проведення планових досліджень за темами: «Науково-теоретичні основи моделювання інклюзивного освітнього середовища» ДР №

0121U108685 (2021-2023pp.), «Педагогічні технології оптимізації інклюзивного навчання в закладах освіти» ДР № 0124U000467 (2024-2025pp.).

Наукова новизна результатів, отриманих здобувачкою, полягає в наступному:

Вперше:

- визначено поняття професійної допомоги батькам дітей з РАС;
 - теоретично обгрунтовано систему надання професійної допомоги батькам дітей з РАС;
 - обгрунтовано і розроблено модель системи надання професійної допомоги в ІРЦ батькам дітей з РАС, що містить три блоки: цільовий (мета та завдання), змістово-операційний (рівні організації, принципи, компоненти, зміст, етапи, форми і метод) та результативний (критерії та результат);
 - визначено та емпірично підтверджено педагогічні основи професійної допомоги батькам дітей з РАС;
 - теоретично обгрунтовано і доведено ефективність використання моделі системи надання професійної допомоги батькам дітей з РАС;
- поглиблено та уточнено:
- зміст поняття «психолого-педагогічний супровід»;
 - організаційна та змістова складові системи надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.
- подальшого розвитку набули:
- положення спеціальної педагогіки та психології щодо становлення особистості дитини з РАС,
 - механізми надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.

Практичне значення дослідження полягає у:

- розробленні та апробуванні системи надання професійної допомоги батькам дітей з РАС;
- визначенні педагогічних основ професійної допомоги батькам дітей з РАС;
- виокремленні психолого-педагогічних умов надання професійної допомоги батькам;

– розробленні експериментальних методик щодо діагностики існуючих механізмів надання професійної допомоги в ІРЦ, що можуть бути використані практичними працівниками ІРЦ;

– результати дослідження можуть бути корисними при підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів, а також як основа у процесі проведення нових теоретичних та експериментальних досліджень.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації представлено у 8 наукових працях, 2 із яких у іноземних виданнях (1 стаття, 1 розділ у монографії), 4 у вітчизняних фахових виданнях, та 2 тез доповідей у матеріалах вітчизняних та міжнародних наукових конференцій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та основних положень дисертації.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (211 найменувань, з них 54 – іноземною мовою), 6 додатків на 23 сторінках, 16 рисунків, 3 таблиць. Загальний обсяг роботи на 165 сторінках.

Ретельний науково-теоретичний аналіз дисертаційної роботи Олени Матвєєвої на тему «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС» дав змогу виокремити позитивні та значущі аспекти дослідження, що є значним внеском у педагогічну науку

Зокрема, у першому розділі дисертаційного дослідження здійснено теоретичний аналіз наукових джерел із обраної проблематики, визначено методологію дослідження. Також, визначено сутність поняття професійної допомоги батькам дітей з РАС як професійну діяльність спеціалістів ІРЦ, спрямовану на сприяння батькам у реалізації права дитини на освіту та самовизначення, яка відбувається з урахуванням особливостей її психофізичного розвитку та внутрішньосімейної атмосфери. Водночас визначено педагогічні основи професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС,

що ґрунтуються на сучасних підходах до інклюзивної освіти, психології розвитку, соціальної підтримки та партнерської взаємодії між родиною й фахівцями.

Другий розділ описує проведення експериментального дослідження щодо визначення специфіки надання професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС, проведено оцінювання актуальних потреб батьків дітей з РАС, а також вивчення труднощів, з якими стикаються родини, визначення рівня обізнаності батьків про РАС і методи допомоги дітям, аналіз ефективності існуючих підходів у роботі інклюзивно-ресурсних центрів, виявлення сильних та слабких сторін методик, що використовуються для підтримки батьків. А також представлено розроблену модель системи надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.

У третьому розділі, на основі представленої моделі розроблено та практично апробовано систему надання професійної допомоги батькам дітей з РАС, визначено педагогічні основи професійної допомоги ІРЦ батькам дітей з РАС, що ґрунтуються на сучасних підходах до інклюзивної освіти, психології розвитку, соціальної підтримки та партнерської взаємодії між родиною й фахівцями. Підтверджено ефективність авторської системи професійної допомоги, відмічено зростання показників за визначеними авторкою компонентами.

Аналіз результатів дослідження, представлений дисертанткою, демонструє ретельність проведеної експериментальної роботи та підкреслює ефективність та доцільність визначених умов і розроблених рекомендацій для надання професійної допомоги батькам дітей з РАС.

Методологія дослідження відповідає сучасним вимогам до наукових робіт у галузі педагогіки, а емпіричний матеріал є репрезентативним, надійно проаналізованим та обґрунтованим.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Порушень академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях, яких висвітлено основні наукові результати дисертації, не виявлено. Попри високий науковий рівень дисертаційної роботи Олени Матвєєвої, актуальність

теми, належну теоретико-методологічну та емпіричну обґрунтованість, доцільно звернути увагу на низку зауважень, що мають конструктивний характер та можуть сприяти удосконаленню подальших наукових розвідок здобувачки.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Незважаючи на високу якість виконаної дисертаційної роботи, вартими уваги є окремі зауваження, що виникли в процесі рецензування роботи та вимагають уточнень та пояснення.

1. Обмеженість аналізу зарубіжного досвіду.

У дисертації недостатньо представлено порівняльний аналіз підходів до професійної допомоги батькам дітей з РАС у системах інклюзивної освіти інших країн (наприклад, країн ЄС, США, Канади). Включення таких матеріалів могло б посилити теоретичну базу та продемонструвати інноваційність запропонованої моделі.

2. Уточнення понятійного апарату.

Хоча автор і приділив увагу термінології, деякі поняття (наприклад, «професійна допомога», «педагогічна підтримка», «ресурсне середовище») потребують чіткішого розмежування та узгодженості вживання протягом усього тексту.

3. Методологічна частина потребує розширення.

Було б доцільно більш детально описати обґрунтування вибору емпіричних методів дослідження, зокрема критеріїв оцінювання ефективності професійної допомоги ІРЦ. Це посилює валідність отриманих результатів.

4. Стилiстичні та орфографічні помилки, оформлення джерел.

У роботі присутні стилістичні та орфографічні помилки, а у списку використаних джерел трапляються випадки неповного або не точного бібліографічного опису, доцільно було б доопрацювати ці моменти.

Висловлені зауваження не впливають на загальну наукову цінність, а можуть бути використані для покращення роботи або для подальшої наукової дискусії.

Висновок. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані авторкою самостійно.

Дисертація Матвєєвої Олени Володимирівни «Педагогічні основи професійної допомоги інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із професійною допомогою фахівців інклюзивно-ресурсних центрів батькам дітей з РАС.

Дисертаційна робота здобувачки Матвєєвої О.В. відповідає вимогам до оформлення дисертацій затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), та постанові КМ України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України № 341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Матвєєва Олена Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
заступник директора з наукової роботи
Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

Наталія ЯРМОЛА

